Oulu-lehti 8.3.1982

Panu

Mitä Pokkitörmän takana?

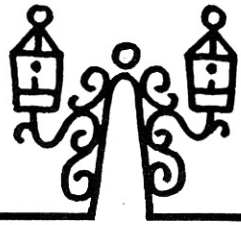

Vanha viisas ystäväni, varsinainen oululainen yksityisajattelija mallia 1889, yllättää minut silloin tällöin sellaisella knoppikysymyksellä, että siinä olisi tenkkapoota vaikka Viisasten kerholle. Viimeisin keskustelu taisi lähteä siitä, kun huligaanit ovat lopullisesti särkeneet Ainolan kilipukin, että mikä olisi ollut kivisen pukin oikea paikka, mikä oikea pukinmäki.

Ystäväni kysyi, olinko selvittänyt itselleni Pokkitörmän nimihistorian eli etymologian, niin kuin kielitieteilijät sanovat. Törmä tai mäki, mutta mistä siihen se "pokki" ja mikä pokki? Ei tunne nykysuomen sanakirja koko "pokkia", ei edes uusi sivistyssanakirja. Kun minä vain änkytin, esitti ystäväni oman ehdotuksensa: kilipukki.

Oulunlinnan päälliköllä Baggella tai Behmillä tai molemmilla tai linnan talouspäälliköllä oli pukkeja, joita laidunnettiin Linnankosken toisella rannalla, varsinaisen Ulahamnin, Oulunsataman, yläpuolella. Ruotsalaisia kun olivat, päälliköt, niin pukki ei ollut pukki, vaan pukki oli tietysti bock. Mutta olihan siellä linnassa supisuomalaisiakin, minkä lisäksi heitä oli siellä täällä lähimaisemissa, jokivarressa ja muuallakin. Ja mehän tiedämme suomalaiset! Herraspee ei ole meille koskaan kelvannut, "bock" oli pokki ja sillä siisti, aivan niin kuin sittemmin monen sukupolven jälkeen Bergbom eli "Bärbum", oli Päärpummi, ilman sitaatteja, tai vielä muutamia sukupolvia myöhemmin Steinbock oli koruttomasti Tainpokki.

Tutkin ensin Johannes Snellmannin kuuluisan väitöskirjan De Vrbe Vloa vuodelta 1738, suomennettuna Oulun kaupungista, mutta pukinsorkat, Johannes ei viisastele koko Pokkimäestä. Sitten tutkiskelin toisen Snellmanin, itsensä Artturi H:n, Oulun kaupungin historian 1. vihkoa vuodelta 1905 löytämättä sieltäkään pokkia paremmin kuin pukkiakaan, ei isolla eikä pienellä.

Ei ole pukki jättänyt jälkeä Virkkusen julkistamiin vanhoihin karttoihinkaan. Vasta vuoden 1804 kartassa on vihdoin Pokkisen Törmä ja sitten v:n 1886 kartassa på svenska Pokki backen, siis ruotsista huolimatta kuin puoleksi suomeksi! Otin esille Sara Wacklinin alkukielisen Hundrade minnen från Österbotten. Se on tosin uusi painos v:lta 1974, mutta julkaisija, Schildt, vakuuttaa noudattaneensa alkuperäistekstiä, mitä nyt myöntää oikeinkirjoitusta modernisoineensa. Sara W. kertoo, että kaupungin monista mäistä oli jyrkin ja korkein "Pokkises bakke", sitaatti sellaisenaan Saara Liisan ruotsinkielisestä tekstistä, jossa siinäkin — sitaatit.

Tässä alkuluvussaan mamselli Wacklin kirjoitusvuonna 1844 tarkoittaa kuvata syntymäaikansa 1790 Oulua. Ei jälkeäkään pukista, jollei se pukki ollut — pokissa. . .

Vuonna 1872 eli siis kolmisenkymmentä vuotta SW:n kirjoittamisen jälkeen suomensi J. Aulén "Hundrade minnen" ensimmäisen kerran, jolloin siitä tuli Satanen Muistelmia Pohjanmaalta. Aulén suomensi "Pokkises bakke" Pokkisenmäeksi, mitäpä muutakaan.

Tämän vanhempia kirjallisia todistuskappaleita en ainakaan omasta arkistostani keksi. Voisikohan siis viisastella, että koska "uudemmassa" kirjallisuudessa ei näy pukinsorkkaa, niin pukin (bock) on täytynyt pokkina pesiytyä kieleen aikana ennen Oulua kuvaavan kirjallisuuden syntyä, joten Pokkisen Törmä ja Pokkises bakke on täytynyt periytyä suullisena traditiona syntyhistoriastaanm jälkeä jättämättä.

M.o.t. Ei kuitenkaan ennen kaupungin perustamista, sillä jos Pokkises bakke olisi ollut käytössä jo 1600-luvun alussa, kuningas Karl olisi tietysti käyttänyt sitä perustamiskäskykirjeessään. M. (myös) o.t.

Meidän aikanamme Pokkisen Törmä sitten on vakiintunut Pokkitörmäksi, Pokkimäeksi ja Pokkiseksi.